

Ulkoministeriö

5/4.1./20

30.6.2020

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto ulkoministeriölle valtioneuvoston ihmisoikeusselonteosta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten neuvottelukunnan lausunto ihmisoikeusselonteosta keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin. Lausunnossa otetaan esiin joitakin sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeisiä ihmisoikeuskysymyksiä.

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteon pääsisältö

1. Millaisia sisällöllisiä asioita selonteossa tulisi näkemyksenne mukaan painottaa?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kysyy, käsitelläänkö taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia kattavasti valittujen ilmiöiden sisällä? Tulevatko työelämän ihmisoikeuskysymykset riittävästi esiin?

2. Muodostavatko selonteon neljä ilmiötä yhdessä toimivan kokonaisuuden? Tulisiko mielestänne jokin ilmiö korvata jollain toisella? Ehdotukset vaihtoehtoisista ilmiöistä pyydetään perustelemaan.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ilmiöpohjasta tarkastelua hyvänä lähtökohta valtioneuvoston ihmisoikeusselonteolle. TANE muistuttaa, että **kaikkia ilmiöitä tulee tarkastella sukupuolinäkökulmasta** ja niille tulee tehdä **sukupuolivaikutusten arviointi**. Myös hallitusohjelmaan on kirjattu sukupuolten tasa-arvon edistäminen kaikissa keskeisissä uudistuksissa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta muistuttaa, että ihmisoikeusselonteossa käsitellään yhdenvertaisuuden edistämisen rinnalla myös syrjimättömyyttä.

TANE esittää neljännen ilmiön **otsikoksi Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo**.

Ilmiökokonaisuudet

Kaikkia ilmiöitä on tarkoitus tarkastella kokonaisuutena huomioiden kotimainen, Euroopan unionissa tapahtuva että ulkopoliittinen toiminta. Julkisen vallan toiminnan rinnalla huomioidaan yrityssektorin ja kansalaisyhteiskunnan rooli sekä asiantuntijatyö ihmisoikeuksien alueella.

1) Sääntöpohjainen kansainvälinen yhteistyö ja oikeusvaltiokehitys

Kansainvälistä, sääntöpohjaista järjestelmää sekä ihmisoikeuksien yleismaailmallisuutta on haastettu aiempaa enemmän viime vuosien aikana. Myös Euroopassa ja EU-jäsenmaissa on merkkejä oikeusvaltion keskeisten periaatteiden kyseenalaistamisesta. Suomalainen demokratia nojaa oikeusvaltioon, jossa perustuslaki antaa vahvan suojan jokaisen yksilön perusoikeuksille. Kansainvälisesti Suomi lukeutuu kansainvälisen oikeuden, ihmisoikeuksien universaalisuuden sekä oikeusvaltiokehityksen vahvoihin tukijoihin. Selonteossa on tarkoitus kuvata sääntöpohjaisen järjestelmän nykytilaa, Suomen toimia kansainvälisen oikeuden ja oikeusvaltion vahvistamiseksi sekä sitä, miten Suomi panee täytäntöön ihmisoikeussopimusten velvoitteita ja saamiaan suosituksia.

3. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että Suomen EU-puheenjohtajakauden aikana nousseet kysymykset oikeusvaltion vahvistamisesta ovat tärkeitä myös sukupuolten tasa-arvon edistämisen kannalta ja ne tulee ottaa huomioon laadittaessa valtioneuvoston ihmisoikeusselontekoa.

Samapalkkaisuus

Samapalkkaisuusperiaate – sama palkka samasta ja samanarvoisesta työstä – on keskeinen osa syrjinnän vastaista oikeutta ja ihmis- ja perusoikeuksien järjestelmää. Perustuslain (731/1999) perusoikeuksia käsittelevässä toisessa luvussa ja sen kuudennessa pykälässä, joka käsittelee yhdenvertaisuutta perusoikeutena, säädetään, että "[s]ukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään". Sukupuolten tasa-arvo, myös palkkauksessa, on siten perusoikeus.

Perustuslain turvaama oikeus syrjimättömään palkkaukseen ja velvoite edistää sukupuolten palkkauksellista tasa-arvoa työelämässä perustuvat pitkälti kansainvälisiin sopimuksiin kirjattuihin ihmisoikeusvelvoitteisiin, joita Suomi on ratifioinut useita: Euroopan neuvoston Euroopan

ihmisoikeussopimuksen (EIS), Euroopan sosiaalisen peruskirjan, YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen (TSS-sopimuksen), kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW-sopimus) sekä nimenomaisesti samapalkkaisuuteen liittyvän kansainvälisen työjärjestö ILO:n yleissopimuksen nro 100.

Yhdistyneiden kansakuntien yleismaailmallisessa ihmisoikeuksien julistuksessa (1948) syrjimätön palkkaus määritellään ihmisoikeudeksi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää samapalkkaisuuden edistämistä ja palkka-avoimuuden edistämistä lainsäädännössä yhtenä keskeisenä keinona tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamiseksi.

Istanbulin- ja CEDAW-sopimuksen toimeenpano

Sukupuolistunut ja naisiin kohdistuva väkivalta

Suomi on saanut kansainvälisiltä tahoilta, muun muassa Istanbulin sopimusta valvovalta GREVIO:lta ja CEDAW-komitealta, useita huomautuksia riittämättömistä toiminnoista sukupuolistuneen ja erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisessa toiminnassa. Naisiin kohdistuva väkivalta on keskeinen ihmisoikeuskysymys ja merkittävä tasa-arvo-ongelma Suomessa.

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan entisen tai nykyisen kumppanin taholta väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua oli kokenut vuonna 2018 naisista 5,1 prosenttia ja miehistä 3,6 prosenttia. Suomessa naiset kohtaavat lähisuhdeväkivaltaa EU-maista toiseksi eniten. Vammaiset naiset ja maahanmuuttajanaiset kokevat väkivaltaa 2 – 3 kertaa valtaväestön naisia enemmän.

Maahanmuuttajataustaiset ja vammaiset nuoret sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kohtaavat muita nuoria enemmän väkivaltaa ja sen uhkaa.

Seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella

Tasa-arvobarometrin 2017 mukaan seksuaalista häirintää kahden viime vuoden aikana oli kokenut 38 prosenttia naisista ja 17 prosenttia miehistä. Alle 35-vuotiaista naisista seksuaalista häirintää oli kokenut yli puolet.

Pakkoavioliitto ja sen mitätöimiseen liittyvä lainsäädäntö

Oikeus avioitua haluamansa kumppanin kanssa tai olla avioitumatta ollenkaan on turvattu ihmisoikeutena (esim. YK:n ihmisoikeusjulistus 16. artikla), joten avioliittoon pakottaminen on aina ihmisoikeusloukkaus. Keskeinen pakkoavioliittoja koskeva ihmisoikeussopimus on Istanbulin

sopimus. Sopimuksen 32 artiklan mukaan ”osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että pakottamalla solmitut avioliitot voidaan mitätöidä, kumota tai purkaa aiheuttamatta uhreille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa”. Myös CEDAW-sopimus velvoittaa valtion ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimiin sen edistämiseksi, että avioliiton tulee perustua molempien osapuolten vapaaseen tahtoon.

Ratifioidessaan Istanbulin sopimuksen Suomi katsoi avioliittojärjestelmänsä vastaavan Istanbulin sopimuksen edellytyksiä. Tosiasiassa avioero on kuitenkin eri asia kuin (pakko)avioliiton mitätöiminen, kumoaminen tai purkaminen. Istanbulin sopimuksen valvontaelin GREVIO:n Suomea koskevien suositusten mukaan Suomen tulisi erikseen säätää pakottamalla solmitun avioliiton mitätöinnistä, kumoamisesta tai purkamisesta. Suomen lainsäädäntö ei siis nykyisellään vastaa Istanbulin sopimuksen edellytyksiä. Suosituksen selitysosana yleissopimuksen 32. artiklan tavoitteena on varmistaa se, että naisten ja tyttöjen ei tarvitse kantaa siviilisäätöön liittyviä seurauksia, kun he vapautuvat vastoin vapaata tahtoa solmitusta avioliitosta. Alaikäis- ja pakkoavioliitot kietoutuvat ilmiönä yhteen ja usein pakkoavioliiton kohteeksi joutuneet ovat tyttöjä ja naisia, mutta myös poikia ja miehiä. Avioliittoon pakottaminen on vakava ihmisoikeusloukkaus ja aiheuttaa merkittäviä fyysisiä ja henkisiä vaurioita ja traumoja uhreille. Joissakin kulttuureissa voimassa ollut avioliitto on uhria leimaava. Siviilisäädyn palautuminen avioliittoon edeltävään siviilisäätöön olisi tärkeä erityisesti uhrin näkökulmasta, sillä mitätöinnin jälkeen pakolla solmittua avioliittoa ei ole olemassa ja samalla valtio antaisi viestin, että uhrin kohdalla tapahtui vääräys ja hänen perus- ja ihmisoikeuksiaan on loukattu.

Viharikokset, vihapuhe

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä käsitellä ihmisoikeusselonteossa sukupuoleen perustuvaa vihapuhetta ja viharikoksia tavoitteena näiden ilmiöiden vähentäminen ja kasvun estäminen. Seksistinen tai sukupuoleen perustuva vihapuhe kohdistuu muita useammin nuoriin ja julkisuudessa toimiviin naisiin sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. ([Tasa-arvotiedon keskus: seksuaalinen häirintä; OM: Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin, 2016 \(PDF\)](#))

4. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan perusteluita esitetyille toimenpiteille on osin kirjattu kysymyksen 3 vastauksiin.

Samapalkkaisuus

Samapalkkaisuuden edistämiseksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa palkka-avoimuuden kirjaamista lainsäädäntöön tämän hallituskauden aikana. Tasa-arvolakiin tulee lisätä henkilöstön, henkilöstön edustajien ja yksittäisten työntekijöiden oikeuksia ja tosiasiallisia mahdollisuuksia lisätä palkkatietoutta ja puuttua tehokkaammin palkkasyrjintään.

Istanbulin sopimuksen toimeenpano

- Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä Istanbulin sopimuksen toimeenpanoresurssien turvaamista ja pitää välttämättömänä, että budjettikehyksessä varataan myös jatkossa riittävät korvamerkityt resurssit väkivallan uhrien palveluihin kuten turvakoteihin ja SERI-keskuksiin.
- Palveluiden tulee olla esteettömiä, alueellisesti kattavia ja tarjota akuutin avun lisäksi pitkäaikaista tukea.

Seksuaalirikoslainsäädäntö

Lainsäädäntö on osa väkivaltaan puuttumisen keinovalikoimaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin kannatettavana oikeusministeriössä toteutettavaa seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta, jossa lähtökohtina ovat koskemattomuus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Raiskausrikosten keskeiseen tunnusmerkistöön tulee lisätä suostumuksen puute, ottaen huomioon, ettei suojaikärajaa nuorempi henkilö voi antaa suostumustaan.

- Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistaminen

Pakkoavioliitto

- Suomen tulee säätää pakottamalla solmitun avioliiton mitätöinnistä, kumoamisesta tai purkamisesta.

Viharikokset, vihapuhe

Tällä hetkellä sukupuoli ei sisälly viharikoksen määritelmään, mikä vaikuttaa rikoksen käsittelyyn ja seurauksiin.

- Sukupuoleen liittyvä vihapuhe tulee huomioida lainsäädännössä lisäämällä sukupuoli viharikoksen määritelmään, kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikosnimikkeeseen tunnusmerkistöön ja rangaistuksen koventamisperusteisiin.
- Viranomaisilla tulee olla osaamista seksistisen ja sukupuoleen kohdistuvan vihapuheen tunnistamisesta, ennaltaehkäisemisestä ja siihen puuttumisesta.

2) Kestävä kehitys ja ihmisoikeudet

Ihmisoikeudet ovat välttämätön osa kestävän kehityksen toteutumista. YK:n asettamien kestävän kehityksen tavoitteiden (SDGs) toteutumisen oleellinen osa on, että oikeudet toteutuvat myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevien osalta (leave no one behind -periaate).

Ilmastomuutoksesta uhkaa tulla merkittävin ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja täytäntöönpanoon negatiivisesti vaikuttava tekijä. Selonteossa kuvataan kestävän kehityksen merkitystä ja painotuksia osana hallituksen ihmisoikeuspolitiikkaa.

5. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

YK:n asettamien kestävän kehityksen tavoite 5 Sukupuolten tasa-arvo määrittää tavoitteeksi ”saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia.” Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus on kuitenkin tärkeää nähdä myös läpileikkaavana teemana kaikissa kestävän kehityksen tavoitteissa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että kaikkien SDG:n tavoitteiden toimeenpanossa tulee tarkastella sukupuolten tasa-arvoa ja vähemmistöjen oikeuksia. Toimenpiteille tulee tehdä **sukupuolivaikutusten arvio**, kuten tasa-arvolaki edellyttää. Periaate on myös kirjattu hallitusohjelmaan: hallitus sitoutuu sukupuolten tasa-arvon edistämiseen kaikissa keskeisissä uudistuksissa.

6. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa ilmastopolitiikan ja sen sosiaalisten ulottuvuuksien ja ihmisoikeusulottuvuuden vahvaa kytkemistä toisiinsa, mukaan lukien ilmastopolitiikan ihmis- ja sukupuolivaikutusten arviointi niin Suomessa kuin EU- ja kansainvälisellä tasolla. TANE pitää tärkeänä ilmastopolitiikan poikkihallinnollisen yhteistyön vahvistamista.

3) Digitalisaatio, tieto ja ihmisoikeudet

Sähköisten tietoverkkojen merkitys tiedon jakamisessa on lisääntynyt. Palveluja ollaan Suomessakin siirtämässä asteittain verkkopohjaisiksi ja se edellyttää yhdenvertaisuuden turvaamista. Tekoälyn kasvava hyödyntäminen muun muassa viranomaistoiminnassa edellyttää perus- ja ihmisoikeuksien huomioon ottamista. Laajenneet internetyhteydet sekä sosiaalinen media ovat nopeuttaneet paitsi tiedon, myös vääristellyn informaation jakamista. Selonteossa on tarkoituksena käsitellä ihmisoikeuksien roolia digitalisaatiossa sekä oikeutta tietoon sekä kotimaassa että kansainvälisesti.

7. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä tarkastella digitalisaation yhdenvertaisuus- ja sukupuolivaikutuksia työelämässä, koulutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Verkkoväkivaltaan, mukaan lukien sukupuoleen perustuvaan väkivaltaan, tulee puuttua.

TANE korostaa tekoälyn vaikutusten systemaattista tarkastelua ihmisoikeuksiin, yhdenvertaisuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon, mukaan lukien algoritmien rakentaminen. Tekoälyä rakennettaessa tulee turvata eri ryhmien osallisuus ja osallistuminen kehittämistyöhön, tekoälyä kehittävien moninaisuuteen tulee kiinnittää tietoista huomiota.

Oikeus tietoon

- Tyttöjen koulutuksen lisääminen ympäri maailmaa

Tekoäly / digitalisaatio

- Vallitsevien epätasa-arvoisten ja sukupuolittuneiden rakenteiden huomioiminen tekoälyn kehityksessä
- Tekoälyn kehittäjien moninaisuuden huomioiminen
- Naisten osuuden lisääminen teknologia-aloilla yleisesti ja tekoälyn kehityksessä erityisesti

- Tekoälyn kehittämisestä sekä muusta digitalisaatiosta johtuvien työelämään kohdistuvien sukupuolittuneiden vaikutusten seuraaminen ja riittävät toimenpiteet

Palvelujen digitalisoituminen

- Muun muassa iäkkäiden henkilöiden (valtaosa yksinasuvia naisia) palveluiden saatavuuden varmistaminen

Sosiaalinen media ja vääristely informaatio

- Verkkovihan huomioiminen ihmisoikeusongelmana ja verkkovihan sukupuolittuneisuuden ymmärtäminen
- Oikeusministeriön Against Hate –hankkeen esitysten toteuttaminen
- Lainsäädännön kehittäminen muun muassa lisäämällä sukupuoli viharikoksen määritelmään, kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikosnimikkeen tunnusmerkistöön ja rangaistuksen koventamisperusteisiin.

8. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa ihmisoikeuksien vahvaa kytkemistä digitalisaatiopolitiikkaan kansallisella, EU- ja kansainvälisellä tasolla, myös muiden kuin tietosuojakysymysten osalta. Poikkihallinnollista yhteistyötä tulee vahvistaa tällä alueella.

Oikeus tietoon

Oikeus tietoon edesauttaa tyttöjen ja naisten sekä muiden yhteiskunnan marginalisoimien ryhmien mahdollisuutta osallistua yhteiskunnan toimintaan kokonaisvaltaisesti. Avoin tieto ja tiede edistää tasa-arvoista ja yhdenvertaista osallistumista. Tiedon saatavuus ei kuitenkaan yksin riitä vaan sen hyödyntämiseksi tarvitaan riittävää koulutusta.

Toimenpide:

- Tyttöjen koulutuksen lisääminen ympäri maailmaa.

Tekoäly

Tekoälyn käytön lisääntymisen osalta on todettu riskejä tyttöjen, naisten ja vähemmistöjen kannalta. Esimerkiksi koneoppimiseen pohjaavat algoritmit, ovat usein ohjelmoituja kritiikittä

oppimaan ja omaksumaan hyödyntämiään datamassoja. Ellei tätä huomioida kehitysvaiheessa, tekoäly uhkaa ylläpitää ja jopa vahvistaa yhteiskunnallisia epätasa-arvoisia rakenteita sekä sukupuolistereotypioita. Tällä hetkellä naiset ovat aliedustettuina teknologia-alan koulutuksessa, työpaikoilla ja johtotehtävissä.

Toimenpide:

- Tekoälyn kehittämissä vaiheissa tulisi aktiivisesti tiedostaa kielen linkittyneisyys vallitseviin, usein vahingollisiin sukupuolittuneisiin käsityksiin.
- Tekoälyjen kehittäjien sukupuolten tasaisesta edustuksesta tulisi tietoisesti pitää huolta. Vastaavasti kehitystyössä olisi huomioitava myös muita merkittäviä tekijöitä, kuten iän, vammaisuuden ja rodullistamisen vaikutukset.
- Naisten osuuden lisääminen teknologia-aloilla yleisesti ja tekoälyn kehityksessä erityisesti edellyttää aktiivista kannustusta ja sukupuolisensitiivistä opetusta varhaiskasvatuksesta ja peruskoulusta lähtien aina työelämän lisä- ja uudelleenkoulutuksiin.

Digitalisaatio ja tekoälyn lisääntyminen muuttaa voimakkaasti työelämää ja vähentää todennäköisesti tietynlaisia työtehtäviä tulevaisuudessa. Suorittavammat toimistotyöt, tiedon kokoaminen ja erilaiset vastaanottotehtävät on mahdollista korvata tekoälyn kehittyessä. Yritysten johtotehtävät ja päätöksenteko siirretään epätodennäköisemmin pois ihmisiltä.

Miespuoliset työntekijät etenevät yhä huomattavasti todennäköisemmin päätöksenteko- ja johtotehtäviin. Tilastokeskuksen keräämien tietojen mukaan Suomessa vuonna 2020 ”naisia on edelleen toimitusjohtajina ja hallitusten puheenjohtajina hyvin vähän. Sekä pörssiyrityksissä (8 %) että valtio-omisteisissa yrityksissä (16 %) toimitusjohtajana työskenteli vuonna 2018 kymmenen naista. Listaamattomissa yrityksissä naisten osuus toimitusjohtajista oli 13 %. Naisten osuus hallitusten puheenjohtajista oli korkein valtio-omisteisissa yrityksissä (20 %) ja pienin pörssiyrityksissä (5 %). Nainen oli puheenjohtajana noin joka kymmenennessä listaamattoman yhtiön hallituksessa.” ([Naiset ja miehet yritysten ylimmässä johdossa: Tilastaselvitys 2020](#))

Toimenpide:

- Seurataan ja arvioidaan etupainotteisesti tekoälyn sekä muun digitalisaation sukupuolittuneita vaikutuksia työelämään. Luodaan suunnitelmat ja tarjotaan vaihtoehtoja mahdollisesti katoavien tai voimakkaasti muuttuvien ammattien varalta.

Palvelujen digitalisoituminen

Lisääntynyt digitalisoituminen tuo mukanaan monia positiivisia asioita. Digitalisaatio voi muun muassa luoda joustavuutta työn ja perheen yhdistämiseen lisäämällä työajan joustoa sekä etätömahdollisuuksia. Digitalisaatioon liittyy kuitenkin myös monia haasteita sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, kuten Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE:kin on todennut julkaisussaan ”Sukupuolten tasa-arvo ja digitalisaatio Euroopan unionissa” vuonna 2018 (EIGE 2018).

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta nostaa esiin iäkkäiden, erityisesti yksin asuvien iäkkäiden naisten aseman palvelujen digitalisoitumisen yhteydessä.

Valtaosa iäkkäistä yksinasuvista henkilöistä Suomessa on naisia. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 yli 75-vuotiaista naisista yksin asui 59 prosenttia, kun miehistä yksinasuvia on ikäryhmässä 29 prosenttia. Yksin asuessa avun saaminen palvelujen käyttöön saattaa olla vaikeaa tai tukea saa vain ajoittain.

Palvelujen saatavuus on ihmisoikeus ja nopeasti etenevä digitalisoituminen saattaa heikentää erityisesti iäkkäiden, yksinasuvien naisten pääsyä palveluiden äärelle.

Toimenpide:

- iäkkäiden henkilöiden palveluiden saatavuuden varmistaminen

Sosiaalinen media ja vääristely informaatio

Naiset ja monet vähemmistöt joutuvat usein verkkoväkivallan kohteiksi. Verkkoviestinnän ja sosiaalisen median laajentuminen ovat tuoneet esiin naisiin kohdistuvan niin kutsutun kyberväkivallan ja verkossa tapahtuvan sukupuolistuneen vihapuheen.

Vihapuhetta ei aina nähdä osana naisiin kohdistuvaa väkivaltaa eikä sukupuolittuneen vihapuheen haitallisuutta tunnusteta, vaikka se sukupuolittuneena ilmiönä kaventaa naisten yhteiskunnallisia ja poliittisia osallistumismahdollisuuksia, ilmaisun- ja sananvapautta ja heikentää naisten asemaa ja sukupuolten tasa-arvoa.

On tärkeää ymmärtää, että verkkoviha on vahvasti sukupuolittunut ilmiö.

Verkkoväkivalta ja verkossa tapahtuva häirintä kaventaa naisten ja monien vähemmistöjen osallistumismahdollisuutta sekä mahdollisuutta ilmaista mielipiteitään. Euroopan tasa-

arvoinstituutin EIGEn mukaan erityisesti ”tytöt ja nuoret naiset rajoittavat sitä, mitä he ilmaisevat verkossa, koska he pelkäävät aggressiivista verkkokäyttäytymistä, seksuaalisoitunutta verkkokiusaamista, juoruja ja vihamielisiä kommentteja” (EIGE 2018). Sisäministeriö, oikeusministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö asettivat hankkeen laatimaan ehdotuksia rikoslailta rangaistavan vihapuheen ja lailla kielletyn häirinnän tehokkaammaksi kitkemiseksi. Työryhmä käsitteli työssään myös vihakampanjoita ja maalittamista. Työryhmän tulokset julkaistiin raportissa ”Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen”

Toimenpide:

- Huomioidaan verkkovihan sukupuolittuneisuus toimenpiteissä.
- Toteutetaan oikeusministeriön Against Hate -hankkeen esitys ammattilaisten verkostoitumisesta viharikoksiin liittyvän tiedon analysoimista ja vaihtamista sekä toimenpiteiden vaikuttavuuden ja riittävyuden arvioimista varten osaamiskeskuksen muodossa.
- Sukupuoleen liittyvä vihapuhe tulee huomioida lainsäädännössä lisäämällä sukupuoli viharikoksen määritelmään, kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikosnimikkeen tunnusmerkistöön ja rangaistuksen koventamisperusteisiin. Tällä hetkellä sukupuoli ei sisälly viharikoksen määritelmään, mikä puolestaan vaikuttaa rikoksen käsittelyyn ja seurauksiin. Vihapuheeseen puuttumisen keinoja tehostettaessa tulee myös huomioida, että viranomaisten tietoon tulee vähemmän tapauksia, kuin uhritutkimukset ja barometrit tuovat esiin.

[EIGE: Gender equality and digitalisation in the European Union, 2018](#)

4) Yhdenvertaisuuden edistäminen

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat keskeisiä periaatteita hallitusohjelman toimeenpanossa. Kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassaan Suomi painottaa naisten ja tyttöjen sekä muiden syrjinnän kohteeksi laajimmin joutuvien väestöryhmien oikeuksia. Suomi on saanut eurooppalaisilta ja YK:n ihmisoikeusvalvontaelimiltä suosituksia yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi. Selonteossa on tarkoitus käsitellä niitä toimia, joilla hallitus tulee edistämään yhdenvertaisuuden toteutumista Suomessa sekä syrjimättömyyden vahvistamiseen tähtäviä toimia Suomen EU- ja ulkopolitiikassa.

9. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää neljännen **ilmiön otsikoksi Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen**. Sanna Marinin hallitusohjelmaan on kirjattu: ”Suomen ulko- ja ihmisoikeuspolitiikka on ihmisoikeusperustaista. Sen keskeisenä tavoitteena on edistää systemaattisesti sukupuolten tasa-arvoa sekä tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien täyttämistä.”

TANE korostaa ilmiökokonaisuudessa sukupuolten tasa-arvon sekä syrjimättömyyden edistämisen ja syrjinnän ennaltaehkäisemisen käsittelemistä sekä intersektionaalisia ihmisoikeuskysymyksiä, moniperusteista syrjintää, mukaan lukien sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden yhtymäkohdat.

Neljäs ilmiö on laaja. Siinä tulee käsitellä Suomen kannalta keskeisiä tasa-arvokysymyksiä, joita ei ole käsitelty aiemmissä ilmiöissä. Paitsi ihmisoikeus- ja tasa-avo koulutusta sekä työn ja perheen yhteensovittamista, tulee ilmiössä käsitellä koulutuksen tasa-arvokysymyksiä, sukupuolten välisiä terveyseroja, köyhyyden sukupuolittuneisuutta, ilmastonmuutosta jne.

Ihmisoikeus- ja tasa-arvokoulutus

Ihmisoikeuksien ja tasa-arvon edistämiseksi Suomessa TANE pitää tärkeänä sukupuolitietoisen opetuksen vakiinnuttamista varhaiskasvatuksesta alkaen kaikille koulutusasteille. Jotta kaikilla koulutusasteilla voidaan toteuttaa sukupuolitietoista opetusta, tulee opettajankoulutukseen sisältyä pakollisia ihmisoikeus- ja sukupuolten tasa-arvoa käsitteleviä kursseja.

Työn ja perheen yhteensovittaminen

Perhevapaiden kehittäminen on keskeinen tasa-arvokysymys. TANE:n tavoitteena on lisätä merkittävästi isälle/toiselle vanhemmalle korvamerkittyä vapaata. Sekä pohjoismaiset että suomalaiset tutkimukset osoittavat, että isät käyttävät perhevapaita silloin kun ne on korvamerkitty heille. TANE on esittänyt jo neljään hallitusohjelmaan 6 + 6 + 6 –mallia. TANE ajaa molemmille vanhemmalle kuutta kuukautta, jota ei voi vaihtaa.

10. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Ihmisoikeus- ja tasa-arvokoulutus

TANE esittää opettajankoulutuksiin pakolliset sukupuolten tasa-arvoa käsittelevät kurssit ja kaikilla koulutusasteilla annettavan sukupuolitietoisen opetuksen. TANE korostaa sukupuolitietoisen opetuksen juurruttamisen tärkeyttä Suomen kouluihin.

Työn ja perheen yhteensovittaminen

TANE kannattaa perhevapaiden kehittämistä ns. 6 + 6 + 6 –mallin pohjalta. Siinä äidillä on kuusi kuukautta, vanhempien jaettavana on kuusi kuuakutta ja isällä/toisella vanhemmalla on kuusi kuukautta vanhempainvapaata. TANE esittää molemmille vanhemmalle kuuden kuukauden vapaata, jota ei voi vaihtaa.

Muuta mahdollista huomioitavaa

11. Millaisia vaikutuksia mielestänne koronaviruspandemialla ja siihen liittyvillä toimenpiteillä on perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että koronapandemian ja sen jälkihoidon aikana sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään määrätietoisesti. Perus- ja ihmisoikeuksien (mukaan lukien sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus) edistäminen lainsäädäntö- ja ohjelmallisessa työssä on tärkeää kriisin aikana ja sen jälkeen, myös uudistuksissa, joilla on pidempiaikaiset vaikutukset. Perusoikeuksien toteutumisen kannalta tärkeitä ovat muun muassa raskaus- ja perhevapaa- sekä palkkasyrjäntäkieltojen tehokkuus, naisten ja miesten välisen palkkaeron kaventaminen ja palkkojen avoimuuden sekä palkkatietämyksen lisääminen ja translain uudistus. Koulutuksen ja työelämän sukupuolen mukaisen työnjaon purkamiseksi tulee ponnistella, samoin työn ja perheen yhteensovittamiseksi. Sukupuolistuneen työnjaon purkamisella on myös työllisyysvaikutuksia.

Koronapandemia ja sen yhteiskunnalliset vaikutukset kohdistuvat ihmisryhmiin eri tavoin, minkä vuoksi pandemian aikaisia ja sen jälkeisiä toimia päätettäessä on tärkeää arvioida sukupuolivaikutukset ja ottaa tässä huomioon myös muun muassa ikä, sosioekonominen asema ja etninen tausta. Tämän pohjaksi tarvitaan sukupuolen ja muiden muuttujien mukaan eriteltyä tietoa.

Miesten terveys

Koronavirukseen kuolleiden osalta ei Suomessa ole tällä hetkellä huomattavissa merkittäviä sukupuolieroja. Naisia on kuollut hieman miehiä enemmän (kuolleista naisia 52 % Suomessa 25.6. mennessä). Maailmalla miesten kuolleisuus on tietyissä maissa ollut naisia korkeampi.

Suomessa 3.6.2020 mennessä varmistetuista COVID-19-positiivisista tehohoitopotilaista 68 % on ollut miehiä. (KYS: Tehohoidon tilannekuva: COVID-19 teho-osastoilla Viikkoraportti 3.6.2020, tehohoidon viikkoraportin julkaiseminen on päättynyt toistaiseksi 11.6. alkaen.)

Toimenpide: Miesten terveys

- Perusoikeuksien toteutumisen kannalta olisi kehitettävä poikien ja miesten hakeutumista terveydenhuollon palveluiden piiriin ja kehitettävä terveystarkastuksia eri ikäisille ja eri sukupuolten edustajille.

[KYS: Tehohoidon tilannekuva: COVID-19 teho-osastoilla Viikkoraportti 3.6.2020](#)

Sukupuolen moninaisuus

Kriisitilanteissa vähemmistöryhmien perus- ja ihmisoikeudet uhkaavat kiireen vuoksi jäädä huomiotta. Terveydenhuollon palvelut ovat keskeisessä asemassa koronapandemiassa. Kuitenkin tiedetään, että moni sukupuolivähemmistöön kuuluva välttelee tai viivyttelää hoitoon hakeutumista aiempien syrjintäkokemusten tai syrjinnän pelon vuoksi normaalitilanteessakin eli silloin, kun yhteiskunnassa ei vallitse erityistä kriisitilannetta. Usein terveyspalvelujen rakenteet eivät huomioi sukupuolen moninaisuutta, ja moni saattaa sisäistetyn itsesyrjinnän takia vähätellä omia terveystarpeitaan.

Vallitsevat normatiiviset oletukset saattavat huomaamatta ohjata päätöksentekoa tilanteissa, joissa ratkaisuja joudutaan tekemään nopeasti muuttuvan tilanteen ja jopa virukseen liittyvän tiedon puutteen vuoksi. Transihmisten ja muunsukupuolisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen varmistamiseksi on kuitenkin huomioitava sukupuolivaikutusten osalta myös sukupuolen moninaisuus. Sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta olisi keskeistä saada suomalainen lainsäädäntö (esim. translaki), päättäjien tietämys sukupuolen moninaisuudesta, terveydenhuollon palvelut, sekä muut palvelut niin laadukkaalle ja vakaalle tasolle, etteivät yhteiskunnalliset kriisitilanteet uhkaa niiden toimivuutta ja luotettavuutta.

[TANE: Useita sukupuolten tasa-arvoon liittyviä toimenpide-ehdotuksia tuoreessa raportissa koronakriisin jälkihoidosta Suomessa, 2020](#)

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti korkean profiilin työryhmän pohtimaan keinoja hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistamiseksi koronakriisin jälkihoidossa.

Lainausmerkeissä olevat kirjaukset ovat suoria lainauksia arkkipiispa emeritus Kari Mäkisen puheenjohtaman työryhmän raportista [Hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistaminen koronakriisin aikana ja sen jälkeen.](#)

Talous

- ”Sukupuolten tasa-arvo tulee huomioida osana kestävästä talouspolitiikasta, mikä edistää sosiaalista ja taloudellista oikeudenmukaisuutta ja koko väestön potentiaalinen hyödyntämistä talouden kasvutekijöinä.”
- ”Sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi on huomioitava kaikessa yhteiskuntapolitiikassa laaja-alaisesti. Koronapandemian aiheuttama kriisi korostaa tasa-arvotietoisuuden budjetoinnin kehittämisen merkitystä.”

Työelämä

Raportissa nostetaan esiin koronakriisin vaikutuksia erityisesti naisvaltaisilla aloilla ja nuoriin naisiin. Kriisi korostaa suomalaisen työelämän tiedossa olevia tasa-arvo-ongelmia.

- ”Koronakriisin aikana työttömyys ja lomautukset ovat kohdistuneet poikkeuksellisella tavalla nuoriin naisiin. Kelan työttömyysetuuksia ovat hakeneet erityisesti nuoret, vähemmän koulutetut 20–24-vuotiaat naiset.
- ”Nuorten naisten heikentyneitä asemaa koronakriisissä selittää rajoitusten kohdistuminen naisvaltaisille palvelualueille.”
- ”Koronakriisi tuo näin esiin monet sukupuolten tasa-arvon ongelmakohdat: sukupuolen mukaan jakautuneet työmarkkinat, joissa naisten työt kasaantuvat heikomman palkkatason julkiselle sektorille ja yksityiselle palvelusektorille, joilla myös työsuhteet ja työolot ovat heikommat. Hoiva on jakautunut sukupuolittuneesti: äidit käyttävät suurimman osan perhe- ja hoitovapaista, joita ei ole korvamerkitty isille. Pitkät

kotonaolojaksot vaikuttavat nuorten naisten työllisyyteen, urakehitykseen sekä palkka- ja eläketasoon. Raskaus- ja perhevapaasyrjintä on edelleen yleistä.”

Toimenpiteet: työelämä

- Perusoikeuksien toteutumisen kannalta tärkeitä ovat muun muassa raskaus ja perhevapaa- sekä palkkasyrjintäkieltojen tehokkuus, naisten ja miesten välisen palkkaeron kaventaminen sekä palkkojen avoimuuden ja palkkatietämyksen lisääminen.

Perhe

Raportissa nostetaan esiin lapsiperheiden – erityisesti yksinhuoltajaperheiden – sekä omaishoitoperheiden vaikeutunut asema. Toisaalta todetaan, että osassa perheitä hoivavastuu sukupuolten välillä on saattanut jakautua aiempaa tasaisemmin koronakriisin aikana.

- ”Yksinhuoltajien selviäminen niin työstä kuin hoivavastuista ilman koulun, päiväkotien tai läheisten tukea on ollut erityisen koettelevaa. Samoin sellaisten yksinhuoltajien lasten, jotka ovat olleet paljon yksin kotona vanhemman työn vuoksi.”
- ”Paitsi kuormittavaa yksilöllisesti ja parisuhteiden kannalta, hoivan entistä epätasaisempaa jakautumista tulee tarkastella sen suhteen, mitä vaikutuksia sillä on naisten työllisyyteen ja urakehitykseen.”
- ”Niissä perheissä, joissa isät ovat ottaneet enemmän vastuuta esimerkiksi äidin välttämättömän työn vuoksi, seuraukset voivat olla positiivisia.”
- ”Omaishoitoperheiden elämän rajoitustoimet muuttuivat, kun monen tukipalvelut loppuivat ilman siirtymäaikaa.”
- ”Valtaosa omaishoitajista on naisia ja yli puolet yli 65-vuotiaita. He ovat nyt olleet lähes kaksi kuukautta ympärivuorokauden valmiudessa avustaa ja hoitaa läheistään.”
- ”Myös enemmistö niistä, jotka hoitavat säännöllisesti toisessa taloudessa asuvia omaisiaan, on naisia. Palvelujen rajoittaminen on lisännyt heidän työtaakkaansa merkittävästi tilanteessa, jossa myös yli 70-vuotiaita koskevat rajoitukset ovat voimassa.”
- ”Vammaisten lasten perheissä osa vanhemmista on joutunut jäämään pois töistä, kun arkeen on tullut huolehdittavaksi vammaisen lapsen etäopetus ja muu arki.”

Toimenpiteet: Perhe- ja työelämä

- ”Sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeiset varhaiskasvatus- ja hoivapalvelut on turvattava.”
- ”Elvytystoimia on suunnattava naisvaltaisille aloille ja sosiaaliseen infrastruktuuriin.”
- ”Leikkaustoimet eivät saa painottua naisvaltaisille aloille ja elvytystoimet miesvaltaisille. Koronakriisin aikana myönnettyjen yritystukien tulee jakautua tasaisesti nais- ja miesvaltaisille aloille.”

Väkivalta

Raportissa nostetaan esiin huoli perhe- ja lähisuhdeväkivallan lisääntymisestä. Koronapandemian vaikutuksia väkivaltaan ei tarkalleen tiedetä minkä vuoksi on epäselvää, ovatko auttamisjärjestelmät tavoittaneet apua tarvitsevat. Riskinä on, että väkivalta jää piiloon ihmisten elinpiirien muuttuessa koronan vaikutuksesta.

- ”Taloudellinen ahdinko, stressi ja päihteiden käytön lisääntyminen yhdistettynä sosiaaliseen eristäytymiseen sekä karanteenitoimenpiteisiin voivat entisestään lisätä lähisuhdeväkivallan riskiä.”
- ”Poliisin kotikäynnit ovat lisääntyneet samalla kun sekä lapsiin että naisiin kohdistuva väkivalta jää helposti piiloon, ja on epäselvää, missä määrin auttamisjärjestelmä on pystynyt vastaamaan tarpeisiin tilanteissa, joissa kotoa poistuminen on vaikeaa ja väkivallan tekijä on koko ajan läsnä.”
- ”Koti ei ole kaikille turvallinen paikka ja siksi on erityisen tärkeää varmistaa, että lähisuhdeväkivaltaa kokeneille on tarjolla apua ja tukipalveluita myös poikkeusoloissa.”
- ”Vammaiset naiset kohtaavat suhteellisesti enemmän niin fyysistä kuin henkistä väkivaltaa samalla kun turvakotien esteettömyys on edelleen heikkoa eikä palveluja ole saatavilla monikanavaisesti. Ihmiskaupan uhrin ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.”

Toimenpiteet: väkivalta

- ”Suomessa on viime vuosina lisätty esimerkiksi turvakotien resursseja, mutta palveluja ei vielä ole tarjolla riittävästi. Kuntien ja järjestöjen resursseja on tarve lisätä huomattavasti, jotta koronakriisin vuoksi kasvavaan tarpeeseen tulee olemaan mahdollista vastata.”

- ”Koronakriisin aikana on pohdittava, miten väkivallan uhrin tavoitetaan ja miten he saavat palveluita tilanteessa, jossa on vaikea olla yhteydessä palveluihin ja lähteä kotoa. Palvelut pitää myös sovittaa niin, että ne ovat kattavia ja tavoittavat kaikki väkivallan uhrin, mukaan lukien maahanmuuttajataustainen väestö ja vammaiset ihmiset.”

Sukupuolivaikutukset ja sukupuolinäkökulma päätöksenteossa

Raportti korostaa sukupuolivaikutusten arvioinnin tärkeyttä, tasa-arvotietoisien budjetoinnin kehittämisen merkitystä sekä sukupuolten tasa-arvon edistämisen nostamista yhteiskunnallisen päätöksenteon keskiöön.

- ”Sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi on huomioitava kaikessa yhteiskuntapolitiikassa laaja-alaisesti.”
- ”Sukupuolten tasa-arvon vaikutusten arvioimiseksi on olemassa vakiintuneita käytäntöjä, jotka tulisi ottaa täysmääräisesti käyttöön.”
- ”Koronapandemian aiheuttama kriisi korostaa tasa-arvotietoisien budjetoinnin kehittämisen merkitystä.”
- ”Yleisten yhteiskunnallisten ja poliittisten toimien sukupuolivaikutusten arvioinnin lisäksi edellä mainittuihin sukupuolten eriarvoisuuksiin pystytään vaikuttamaan asettamalla sukupuolten tasa-arvon edistäminen keskiöön lainsäädäntötyössä ja ohjelmallisessa työssä. Koulutuksen ja työelämän sukupuolen mukaisen työnjaon purkamiseksi tulee ponnistella, samoin työn ja perheen yhteensovittamiseksi. Perinteisen työnjaon purkamisella on myös työllisyysvaikutuksia.”

Toimenpiteet: Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen koronakriisistä huolimatta

- ”Koronakriisin ei tule pysäyttää yhteiskunnallisia uudistuksia, jotka tähtäävät tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tosiasialliseen toteutumiseen. Sukupuolten tasa-arvon ja ihmisoikeuksien vahvistaminen on päinvastoin tässä tilanteessa erityisen tärkeää. Sukupuolten tasa-arvoa koskevat uudistukset, kuten perhevapaiden ja translain uudistaminen, on vietävä eteenpäin.”

12. Muut huomionne selonteon valmisteluun liittyen